

BIĆ (899) *vb impf*

inf bić (197). ♦ *praes 1 sg* biję (45). ♦ *2 sg* bijesz (25). ♦ *3 sg* bije (118). ♦ *1 pl* bijemy (1). ♦ *2 pl* bijecie (5). ♦ *3 pl* biją (88). ♦ *praet 1 sg m* biłem, -m bił (14), ja bił (1); biłem, -m bił: ja bił *ZapWar* (11 : 1). ♦ *2 sg m* biłeś, -ś bił (5). ♦ *3 sg m* bił (61), bił (1) *KolakCath*, jest bił (1) *LibMal* 1544/93 v. f biła (7). n biło (2). ♦ *1 pl m pers* -chmy bili (2). ♦ *2 pl m pers* -ście bili (1). ♦ *3 pl m pers* bili (84), bili są (1); bili: bili są *OpecŻyw* (19 : 1). *subst* biły (7). ♦ *fut 1 sg m* bić będę (2) *OrzList*, *CzechRozm*, będę bił (1) *KrowObr*. ♦ *2 sg m* będziesz bił (3). ♦ *3 sg m* będzie bił (3) *PatKaz III*, *BibRadz*, *Strum*, będzie bić (1) *BielKom*. f będzie biła (1). n będzie biło (1). ♦ *1 pl m pers* bić będziemy (2), będziemy bić (2), bić będziemy (1); bić będziemy *RejZwierc*; będziemy bić *Leop*, *BielKron*; bić będziemy: bić będziemy *SarnStat* (1:1). *subst* będziemy biły (2). ♦ *2 pl m pers* bić będziecie (1). ♦ *3 pl m pers* będą bić (5), bić będą (5); będą bić *RejFig*, *BibRadz*; bić będą *RejZwierc*, *KochOdpr*, *WujNT*; będą bić : bić będą *RejPos* (1 : 1), *SarnStat* (2 : 1). ♦ *imp 2 sg* bij (25). ♦ *3 sg* niech bije (2). ♦ *2 pl* bijcie (15). ♦ *3 pl* niech biją (3). ♦ *con 1 sg m* bych bił (2) *BielKron*, *ModrzBaz*, bym bił, biłbym (2) *CzechRozm*, *GostCasł*. ♦ *2 sg m* byś bił (1). ♦ *3 sg m* by bił, biłby (18). f by biła (1). ♦ *1 pl m pers* bychmy bili (1). ♦ *3 pl m pers* by bili, bili by (18). *subst* by biły (1). ♦ *con praet 3 sg m* biłby był (1). ♦ *impers praet* bito (17). ♦ *con* by bito (6). ♦ *part praes act* bijąc (87), bijąc (2), bijący (1) *SarnUzn D4*; bijąc *Mącz*; bijąc : bijąc *BibRadz* (3 : 1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. Uderzać, chłostać, zadawać razy; karać; *verberare* *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *batuere*, *caedere*, *ferire*, *mulcare*, *vapulare* *Mącz*, *Cn*; *plectere* *Mącz*, *Calep*; *adfligere*, *depalmare*, *deverberare*, *flagellare*, *fodere*, *icere*, *plangere*, *quassare* *Mącz*; *colaphizare*, *converberare* *Calep*; *pinsere*, *tundere* *Cn* (391) : Drudzy mu oczy zawiązali/ a tam bez lutości bijątz mowili *OpecŻyw* 114v, 126, 136v; *MetrKor* 40/813; *FalZioł* V 76v; *WróbŻółt* cc; Czáfem prośłá czáfem chcą bić *RejRozpr D4v*; *RejKup* b8v; *GliczKsiąż* Iv; Káždy więc chce vkázác iz vmie pochlebić/ A nie tylko przekázác/ ále by mogł y bić. *RejWiz* 122, 47v, 130v; *Leop Luc* 22/63; *RejFig* Bb5; *RejZwierc* 24; *BibRadz Eccli* 16/11; *BielKron* 124; *Fustuarius*, *Harumpálcatnik* który rad ná ludziech kiyá odchodzi [!]/ to yeft biye. *Mącz* 141c; *Plagiosus*, Który rad biye/ *Morderskiego* przirodzenia. *Mącz* 302c, 484b [2 r.], 509b; *Górndworz* Bb3; *BiałKat* 131; Bo ieśliże ná nas woła Pan Nie biy/ tedy to ieft leguczki zakon/ á prawie łáfkáwe przeſtrzeżenie/ ábowiem cie thez áni bić áni fadzáć nie będą *RejZwierc* 256, 75, 239, 262v, *Aaa4v*; *BudBib* 3.Reg 20/38; *BudNT Luc* 22/63, *Act* 18/17; *CzechRozm* 239 [2 r.]; choćiaby kto bronią drewniáną/ choćia żelázną/ ábo kámieniem ręcznym/ ábo ręką bliżnego nieprzyiácielfkie bił/ ták izby vmárł/ tedy ten co bije/ zá męžoboycę ma być policzon y ná gárdle fkarán *ModrzBaz* 78v, 70v [2 r.]; y vderzył go y gonił: bijąc ták długo/ áfz mu fię kiy ná trzy części ípádał. *SkarŻyw* 509, 459; *KochPieś* 20; *PudłFr* 56; *ArtKanc* D12v; *Calep* 256a, 1111b; *GrabowSet* S3v; *RybGęśli* B2v; *SiebRozmyśl* H2, H3v, K3v; *PowodPr* 68; *CiekPotr* 76; *KlonWor* 81.

bić kogo, co (275): Iakom ya onego nyebył na dobrowolney drodze w wyelgyey voly *ZapWar* 1540 nr 114, 1507 nr 1980, 1513 nr 2118 [2 r.], 1520 nr 2251, 1533 nr 2577, 2578 (17); Owaćiem rátay przybieżał/ Aby roboty obeżrzał: Y hnet począł bić iednego/ Niewolniká páná fwego. *BierEz* A3v, A3v, C4, D2v, Ev, G2v (9); A tak íe pífmo prorotzkie napelnilo: Bili fą czeluſtz moię nakármieni fą

mąk moijch. *OpecŻyw* 109v; Iezuła gdy tako bez milofierdziá dlugo bili/ ieden tamo przyfkoczywłsy iál ijm laiatz rzekątz *OpecŻyw* [127], 107v, 108, 109v [2 r.], 110, 111v (21); *MetrKor* 40/812, 822; Iezu ktorys łoterłkiemi rękomá za łzję połziykować y vfta nałłodłze dopułcił bić. *TarDuch* C3, A7, C3, [C4]; *FalZioł* IV 21a, V 77; *BielŻyw* 47, 81; *LibMal* 1544/93v; *SeklKat* I2; *RejKup* P; DAwna y łthára przypowyesć myędzy ludźmi o karányu á powłcyągányu dzyatek thá vrołłá/ że nigdy dobrego nye biyá áni go trzebá bić *GliczKsiqż* F6, F8, N7v; *GroicPorz* b4, 14v, tv, xv, kkv; *KrowObr* 93v [3 r.]; *RejWiz* 102, 104, 181; *Leop Ex* 2/11, 13, *Lev* 24/17, *Is* 27/7, *Luc* 22/64; Ráczcie zyeść ten ostátek/ áby nas nie bili. *RejFig* Aa6, Cc6v [2 r.]; *RejZwierz* 113, 114, 128v; A przetożem ie sfukał y przeklinałem ie/ á niektore znich biłem y rwałem zá łeb *BibRadz Neh* 13/25, *Ex* 5/14, 16, *Num* 22/23, 25, 27 (15); *OrzRozm* H3; Tego też czáłu w Meldzie/ w Fráncułkiey žiemí ludzi o łuterłstwo niektore palono/ drugie bito/ drugie wypędzano precz. *BielKron* 228, 9v, 15v, 28, 42v [4 r.], 105 (21) 23d, 141c, 316d, 320b; *RejAp* 91; *GórnDworz* S8v; O Boże nie day tego/ ábych ia miał bić ciáło mego miłego oycá też y martwe. *HistRzym* 101v, 34, 71, 126; *RejPos* 292v, 336 [2 r.]; Ná ołtátek nie máią/ náđ kimby łie młćili/ Iedno by žony łwoie/ opiwłzy łie bili. *BielSat* [I4] [*idem BielSjem* 14], L3; kiedyby mi brátá ábo przyiacielá bito/ álbo dom łpalono/ ábo wybrano/ thedy y tego ielzće nie mam żáłowác álbo łie o to gniewác? *RejZwierc* 76v, 34, 80v [2 r.], 95v, 99v, 189, 222, 256; *BielSjem* 14, 22, 25; *BudBib Deut* 22/18, 3. *Reg* 20/36; A nákrwłzy go/ bili iego oblicze/ y pytáli go/ mowiac: Prorokuy/ kto ielł kto cię bije? *BudBib Luc* 22/64-5, *Matth* 24/49, 26/51, *Mar* 12/5, 2. *Cor* 10/20, *Hebr* 12/6; *Strum* E4, E4v, K4; Ielzće/ miał też być przed tym ktoby go bił ták milczącym/ iáko owcá przed tym ktory iá łtrzyże. *CzechRozm* 234, 228, 231, 232v, 237v [2 r.], 239; Nieoddalay od dziećięciá twego kárnołci: Ielłi go vderzyłł rozgá nieumrze/ ty go bijelł/ á dułżę iego z pieklá wybawiałł. *ModrzBaz* 11, 7v, 32v, 63v, 70v, 78v, 79; *SkarJedn* 137; *KochPs* 5; Częłto prołłá ktorey łiołtry/ áby iá chwołtálá ałł do krwi: ktore ácz niechciáły/ ale iey prołłámi zniewolone/ biły iá łamy náđ nią płáczác. *SkarŻyw* 160; áby Witula y Modełtá y Krełcencyá ná kátowniey rołciágniono/ y bito/ y żelázmi tárgano. *SkarŻyw* 553; Miłtrzu miły/ iełłi wola twoiá/ prołżę cię biy mię wdruęá łtroneę/ boć iulł máłł co ná lewe vcho dołłylłżę. *SkarŻyw* 570, 21, 46, 58, 62, 70 [2 r.] (51); *CzechEp* 21, 51; *KochFr* 59; *WerGołc* 252; *WerKaz* 304; *ArtKanc* O15; *Calep* 613b; *OrzJan* 45; *LatHar* 695, 699, 712, 721 [2 r.], 730; Y bili głowę iego trćiná: y plwáli nań. *WujNT Mar* 15/19; Zadnego nie biyćie áni potwarzayćie *WujNT Luc* 3/14, *Matth* 24/49, 27/30, *Mar* 12/5, 13/9 (15); Podobny to Džiwiłł náłł onému Nereiulłzowi Rzymłkiému, co ono pogębki wyćinał, á kogo bił, záraz płácił. *SarnStat* 1267, 572, 587, 622, 1159, 1169, 1170, 1173; *SiebRozmyłł* C3; *SkarKaz przedm* 3, s. 82b.; *KlonWor* 42, 74. Cf *bić kogo po czym*.

bić kogo po czym (2): a łepak go po brzuchu pęgami ij miotłami tako okrutnie bili/ áž ołtávalo na pęgach mięłł *OpecŻyw* 126v, 126v.

bić na kogo, co (4): yakom ya sbył slyachethnego mykolaya szrandzyn zapoczáthkyem yego gdy namya poczał bycz *ZapWar b.r. nr 2113, 1511 nr 2099*; [owca] na plá/ y náinłłe drugye bełłiye nogámi by czym twárdem bęđzye tápáyác biłá *GliczKsiqż* C8v; *ModrzBaz* 71v.

bić w co (24), *w kogo* (2): drudzy mu grubie mowili/ drudzy weń bili *OpecŻyw* 107; Tedy iednij po nim deptali/ drudzy palitzami ij ołłczępy w iego łwięťá głowę bili. *OpecŻyw* 107v, 115v, 122v,

126v, 128v; potem kyem kthori prziffobyemyall oną yefth bil wglową *LibMal* 1544/93v; *MurzNT Matth* 27/30; *RejFig* Cc6v; PAllás ná Iednorofcu/ zá tarczą fie kriye/ Dzyerzy w ręku szefelin/ á Smoká w łeb biye. *RejZwierz* 114; *BudNT Matth* 27/30; żeby z niego fuknią wielebnego zakonu z ięli/ á w gołe ciało bili. *SkarŻyw* 75, 570; *WujNT Matth* 27/30; Dżiwuyże lię tu Mołkwie/ gdy w podełzwy biie Dłużniki fwe/ ná káždy tydzień we trzy kiie. *KlonWor* 74. Cf *Zwroty*.

bić czym (88): yako yą sbyl slyachethną dorothyą zona slyachethnego marka Cucza skuczow nye gwałthem alye zayey początkyem gdy na mya byla myeczem golem *Zap War* 1511 nr 2099; Kazał z niego száty złupić/ Przed łobą ij miotłami bić *BierEz* D2v; A iáko ofły kijem bić. *BierEz* I, G2v, R2v; ij między oczy pięćiami bili *OpecŻyw* 115, 106, 107v, 122v, 126v [3 r.], 128v (10); *TarDuch* [C4]; Niektorzy ludzie żagawkami biją miełtca zarażone, á filną pomoc miewaią. *FalZioł* V 77, IV 30c [2 r.]; *LibMal* 1544/93v; *BielKom* E2; *GliczKsiqż* F8; *GroicPorz* kkv; *KrowObr* 93v [2 r.]; Czáfem też nie witaiąc/ lecz kiedy mijaią/ Kijem biją/ przed nimi ktorzy nieklękaią. *RejWiz* 179, 12v, 160v; *Leop Is* 58/4; *RejZwierz* 128v; *BibRadz Num* 22/27, I 358d marg, 3. *Esdr* 4/30; *OrzRozm* H3; niektore biją biczmi zawiesiwłzy nogami wzgorę *BielKron* 261v; kogo by po pierwfzey godzinie náležli włádzą/ á kieścieniami álbo knuczým biją. *BielKron* 430, 105, 117, 119v, 251, 357; Batuo, Biyę kogo różgą. *Mqcz* 23d; Depalmo, Pogębkuyę/ policzkuyę dłonią biyę. *Mqcz* 274b; Verber, Pręt/różgá/ wić y kážda rzecz ynfza czym biyą yáko pálicą/ laską bić/ też plagá dęgá. *Mqcz* 484b, 129c, 141c; *RejPos* 144; *BielSat* M4; *RejZwierc* 189; *BielSjem* 34; *Strum* E4v; *ModrzBaz* 78v; *SkarJedn* 137; Tákimi fłowy roziádłý/ ná czterzech ią powrozách rościągnąć/ y fuchemi żyłami/ y świeżemi rozgámi/ bić kazał. *SkarŻyw* 151; Y potymgo bez vżalenia bić ołownemi báłalyki/ y ktemu kopytami żeláznymi tárgác [...] kazał. *SkarŻyw* 188, 21, 46, 62, 70, 75 (27); *CzechEp* 208; *LatHar* 695, 712; *WujNT Mar* 15/19, *Luc* 22/49; *SiebRozmyśl* H2v.

W charakterystycznych połączeniach: *bić* *basalykami* (3), *biczem* (4), *dłonią*, *kamieniem* (2), *kieścieniem*, *kijem* (27), *knucim* (4), *kulami*, *laską* (2), *łańcuchem* (2), *mieczem* (3), *miotłą* (9), *oszczepem*, *palcatem* (2), *palicą*, *pęgami* (2), *pięścią* (5), *powrozami*, *ręką* (4), *rozgą* (11), *tr(z)ciną* (4), *żagawkami*, *żyłami*.

Przysłowia: będyefzli bił/ będą cie też pewnie bić *RejPos* 292v.

Biy zwyczaj kijem/ Gdy znałz żeć winien. *RejZwierc* 238v.

Zwroty: »w czoło bić« = *bić z przodu*, *otwarcie*: Nie náłazłes żadnego/ zá prokurácią/ Rádśzey ząwždy zá tarczą/ kędy w czoło biyą. *RejZwierc* 83v.

»w gębę (w lice, w oblicze, w twarz) bić« [szyk *zmienny*] (10): A wřzakoż gdy przyřzedł, żydowie w iego oblicze bili *WróbŻołt* cc; A oni mężowie co trzymáli Iezufá/ nágrawali go/ bijąc/ y zákrywłfy go/ bili ij w twarz/ y pytháli go/ mowiac *Leop Luc* 22/64; Bo znořicie iefli was kto zniewala/ [...] iefli ktho was w lice biie. *BibRadz* 2. *Cor* 11/20; Os praeberere, Wydác komu/ dopuřćć fie w gębę bić. *Mqcz* 316d; *BudNT* 2. *Cor* 11/20; *KochPs* 5; *SkarŻyw* 126, 443; Colaphizo – W gębę biie policzkuie *Calep* 213b; *WujNT Act* 23/2.

»u pręgi, pręgierza bić« (6): Zá trzećim krzyż ná czele żelázem wypalaią. A zá káždym rázem miotłami ie v prągi biją. *GroicPorz* kkv, b4, tv, xv; Ze řnadź y Bogá terazby znowu řadzili/ Pewnieby go s pyeniędzy v pręgyerzá bili. *RejWiz* 102; *SkarŻyw* 58.

»za szyję bić« [szyk zmienny] (5): Nieffczęlni żydowie wiodątz pana Iezufa fromotnie po oné drodze za lfyię go bili *OpecŻyw* 111v, 107v, 113, 114v; *Strum* R4.

»bić na śmierć«: Antonius wiodł złodzyeia przez rynek bijąc na śmierć *BielKron* 25v.

Szeregi: »bić i biczować«: Irodzy czārci popychać ich będą/ bijąc ie y biczuiąc *SkarŻyw* 121.

»drapać i bić« (2): Y gdy ią drápác y bić poczęto/ rzekła *SkarŻyw* 125, 126.

»bić i (albo, ani) karać; karać a bić« (4 : 2): *GliczKsiąż* F6v; *Mqcz* 303d; *RejAp* 91; Bo kogo pan miłuię/ karze/ á bije káždego fyná/ ktorego przyimuie. *BudNT Hebr* 12/6; *Calep* 813b; *SkarKaz przedm* 3.

»bić (i) łajać; łajac, (sromocić), bić« (2:2): *BielKom* E7; Bo dwoyec to bywa karanie/ y bić y łáyác/ á fnadz cyęfzłfe łáyánye kyedy ze fromotą á hánbą bywa. *GliczKsiąż* G4; A iefli fzałeńtuo ieft od Kolery/ tákić bywa bárzo gniewliwy/ láie/ bije *SienLek* 52v; *ModrzBaz* 77.

»bić (i) męczyć« (2): Dla czego kápłani onego czártá podwiedli nań brátá Polemonowego okrutniká/ iż go dał bić/ męczyć/ potym żywo odrzec s lkory. *BielKron* 144v; *ArtKanc* O15.

»bić (albo) mordować« (3): Abowiem zálpi czáfem fluzká nieboraczek/ iż zámiefzka poflugi iákies/ wierci fie/ boi fie/ žal mu bárzo tego/ ázażby go zá to bić álbo mordować obaczywfzy iż to nie ze złości vczynił? *RejZwierc* 80v, 80v; *CzechEp* 44.

»bić i (a) policzkować« (2): Iż kiedyby fie kto ná dobrą flawę moię targał/ kiedyby máiętność moię brał/ bił y policzkował/ miałbym wfzytko to ćierpieć *CzechRozm* 227v; *SiebRozmyśl* C3.

»bić, poszyjkować; poszyjkować i bić« (1 : 1): *GroicPorz* hv; y poſzykuią nas/ y biją *SkarKaz* 82b.

»bić albo (i) prześladować; przenaśladować i bić« (2 : 1): Słudzy iego bili y prześladowáli go. *HistRzym* 126; *RejPos* 336; *SkarŻyw* 70.

»bić albo ranić«: iż gdyby który fzláchćic [...] śmiałby [...] gwałtem goſpodarzá álbo iego czeladz bić ábo ránić *SarnStat* 1169.

»bić i siec«: Wtym on powroſkow ktore noſił przy ſobie/ dobywfzy/ począł ią bić y ſiec tak dobrze/ że ią oná pokuła ominęła *SkarŻyw* 462.

»bić, tłuc«: Vtknie fie pod nim koń/ to iuż bije/ tłucze/ iákoby to niebożátko chcącz vczynił. *RejZwierc* [78²]v.

»bić a (a(l)bo, i) zabi(ja)ć« (7): *ZapWar* 1507 nr 1980; A yeftliby nyebyl ſzlachczicz then czo byl abo zabyl thedi zaplacziwfzi rany abo głową. y ſchkodi vyni, ma dacz ſtaroſczye fzeſzcz dzyefzyant zlothich waláfkich. *MetrKor* 40/822; Ktoby bił człowieká á zabił go/ śmiercią niechay vmrze. *Leop Lev* 24/17; *BielKron* 9v, 458; *CzechRozm* 231v; *ModrzBaz* 63v.

»ani (nie) bić, ani (nie) (za)dać rany« [formuła prawnicza] (12): Iakom ya nyepryszethl do do domv [!] ſlychatnego (Iurka) Martini Sussel [...] anym go był vygnavſzy anym – – mv zadal rany krvavey wyerch glovy *ZapWar* 1520 nr 2251, 1538 nr 2577, 2578, 1539 nr 2594, 1540 nr 2497, 1544 nr 2571 (12).

W przen (17) : A thákze y kolerá by fie zápałiła/ Pewnieby fie wádziła álbo bárzo biła. *RejWiz* 117v.

bić kogo, co (8): ano go fama nędza bye *RejJóz* L5; *LubPs* R6v; Náuká Kriſtuſowá biie fercá wiernych *BibRadz* I 358d marg; *RejPos* 202v, 336; Závždy Tyránná nieſpráwiedliwego/ Sáma złość

bije z dekretu Pánfkyego. *RejZwierc* 211v; *CzechEp* 94; Plecza/ co złotem/ karmisz się y żyjesz/ A prze ieden zylk/ wielem trofk myśl bijesz *GrabowSet* V3. *Cf* *bić kogo czym*.

bić na kogo (2): *SkarŻyw* 347; Biał na cie telknicie/ iam nieporuszony. *GosłCast* 16.

bić kogo czym (2): Iż będą mogli bić ziemię rozlicznymi plagami. *RejAp* 91; *SkarKaz* 123b.

Zwroty: »w brew bić« = *niedogadzać*: mam tę nadzieję o ich łtateczności/ iż będą woleć przy prawdzie prześtać/ chociaż im nieco w brew bije/ niż to przyjmować/ co im w. m. (chcąc się przylubić) chytrze dąiesz. *GórńDworz* X5.

»bić w gębę«: Azalsz tho nie frogie prawo na łgarzã/ [...] iż go bije on wirłyk w gębę *RejZwierc* 96.

»bić w pięty«: Bo ten brnie prostym brodem/ niechce na wykryty/ Ktore nam/ fwiātu k woli/ z inąd biją w pięty. *RejZwierz* 56v.

»za szyję bić« (2): *GliczKsiąż* M7v; á ielczce mam takie nieprzyiaciele/ ktorzy mię popychają y zã lżyję pokulami rozmaitemi biją. *SkarKaz* 123b.

Szeregi: »bić, lżyć«: Bo co się ksiąg dotyczy/ prawdã to iż ony łamy przez się łã niemã twarzã/ nikogo nie biją/ ani lżã *CzechEp* 94.

»bić a policzkować«: Ale ách nieftotyłz moy miły [...] łwiecie/ iż ani tego łwiadectwã/ ani tych wywodow o tey prawdzye łłufznie okazać nie chcełz/ iedno tãk gwałtem bijesz á policzkuiesz Pánã łwoiego/ y łwiętã prawdę iego *RejPos* 336.

»bić a łłumić«: ábył bił á łłumił vporne myłli á požãdliwosci w łercu łwoim/ rozmyłłem łwoim *RejPos* 202v.

2. *Nacierãć zbrojnie, wãlczyc wrcz, zabijãć, pokonywãć; caedere Mqcz, Cn; dimicare, fodere Mqcz; percutere Cn* (218) : Kiedy ludzi porãżił/ gonic ich nie kazał/ Mowiãc/ nie Rycerłka rzecz/ bić ktoby wciekał. *RejZwierz* 40v, 10 [2 r.], 77; *BibRadz* 3.Esdr 4/8 [2 r.]; Widzãc Węgrzy wielki rołterk miedzy imi/ łzli wielkã mocã palãc/ biorãc/ bijãc/ gubiãc/ do krãin Włoskich *BielKron* 173, 226; Dimico, Szermuyę/ biyę/ potykam się s kim. *Mqcz* 220c, 99c; *RejZwierc* 242v; iż gdy nieprzyaciela w koło ogãrnielz/ wiele łzkody wczyni w twoim wołku/ bo kãżdy nieprzyaciel widzãc/ iż nie moze wyść/ biye poki moze słać *BielSpr* 31v; *BudBib* Ez 21/27; Mozelì wierny bes broniey na woynę iechãc z drugimi/ y nikogo nie bić gdyby oni bili. *CzechRozm* **2, 253 [2 r.], **6; *PaprPan* Aa2v; ále Boze nie day/ ábych ia kogo innego zã Pánã y obrońcę mego znãc miał/ [...] ty dãiesz/ ty bierzelsz/ ty bijelsz/ ty ożywiałz. *SkarŻyw* 36; Roch ma tę wolność/ y nádane prawo/ Przodkiem y zãdkiem/ w lewo bić/ y w prawo. *KochSz* A3; *BielSjem* 20 [2 r.]; *GórńRozm* Cv; *ZawJeft* 13; *SzarzRyt* A; *KmitaSpit* B3v; Oto żywot mãtki twej/ twoiego żywotã Początek: Biy/ ielłi cię nie hãmuie cnotã. *KlonWor* 65.

bić kogo (153): uynydzyc gwyazda z yacob y powłtanye czlouyek z yfrael y bãdzye byl kfyżãtã moab *PatKaz* III 126; *FalZioł* IV 29c; *BielŻyw* 84; *LibLeg* 10/70v, 11/27; ołstatek Rułi łamiz Połowczy [...] pobili iedne dla koni, á piełze dla łzat/ iedne bijãc, drugie topiãcz *MiechGlab* 3; *LubPs* hh3v, hh4; *RejWiz* 172v; Y bił ie Dãwid od wieczorã do wieczorã drugiego dnia/ y nieułsłedł łnich żaden *Leop* 1.Reg 30/17, 2.Reg 5/25; *RejFig* Aa3; Wpadł do wołkã bił łrodze/ kogo moğł y łwego *RejZwierz* 13v; przeczże by łercã wam dołtãć nie miało. Bo/ielłi my cochmy ie boimy się bili/ Wierzcie mi oni więcey łobie myłł łkãżili. *RejZwierz* 38, 26v, 32v [2 r.], 40v, 117; Tedy się rułzył lud á mordowãli Moãbity/ tãk iż tył podãć mułieli/ y tãkże ie bili y porãżili. *BibRadz* 2.Reg 3/24; Łãtyny łtrãch

ogárnał/ poczęli vciekác/ á Rzymiánie ie gonili bijác. *BielKron* 120; cífnęli fie Niemcy do łodzi/ áno ie ftyłu bito drudzy tonęli. *BielKron* 312v, 43, 43v, 49v, 57v, 63v (46); *Mqcz* 210d; *RejAp* 18v, 27; *RejPos* 16, 56, 285; A potym do Kończyrzow/ tyłem bić ty chłopy/ Vyżrzyfz s koni polecą/ iák od wiátru łnopy. *BielSat* L3v; Iż wy okrułhni poháncy ftoicie fie ná nas z rozmáitemi przypráwami fwoiemi/ ále my was bić będziemy w imię Pána náłzego. *RejZwierc* 265v, 46v, 125, 163v, 264v [2 r.]; *BielSpr* c, 24, 51v, 72v; *BudBib* 1.Reg 7/11, 2.Reg 13/28; *CzechRozm* 235v, 240v, 253 [2 r.], **2, **6; Iák Bálduin on frogi rad bił Krześciány/ Ták też náłzy chętlíwie biyáią pogány. *PaprPan* Aa2, *ktv*, B4, E3v, G4v, O2 (14); Bá radzmy też o wojnie/ nie włzytko fię brońmy: Rádzmy/ iáko kogo bić: lepiej niż go czekác. *KochOdpr* D3, D2; *KochPs* 25, 29, 66, 162; *SkarŻyw* 559; Przewłoká w woýłku fzkodzi/ czáfem zwyciężeni/ Zwyciężcow fwoich biją/ zwłáfczázá przymnożeni. *StryjKron* 633, 135, 230, 355, 390 [2 r.], 527 (12); *CzechEp* 28 *marg*, 51 [2 r.]; *KochFr* 7; *KochSz* B3 [2 r.]; *BielSjem* 20, 26; Bił Tátáry w Podolu/ y Turki waleczné: W Mołkwi znáki zołtáwił fwégo męftwá wieczné. *KochTarn* 74; Biłem zá cię pogány, rázami wielkimi, á tyś mię záś zráníwłzy, powieśił miedzy złemi. *ArtKanc* E14v; *KochProp* 9; *ActReg* 57; *GórnTroas* 47, 53, 59; Chwalićbym cię Pánie mogł/ poki chybia łzyie Oná/ co iedną kołá/ chude z pány bije. *GrabowSet* B4v, E3v; *KochFrag* 43, 44; *KołakCath* A4; *WujNT Apoc* 19/15; *KmitaSpit* C2v; *SkarKaz* 313b; *VotSzl* E3; *SkarKazSej* 672a, 685a, 689b. *Cf* bić kogo po czym.

bić kogo po czym: Częgo mi w tym orłzaku łą tego fwiádkowie/ Bo z wámi wełpoł męźnie bili ich po głowie. *PaprPan* V2v.

bić czym (12): *BielŻyw* 84; przetho im przyfzłó fnádnie roháthynámi Turki iezne bić *BielKron* 247, 314v; *CzechRozm* 235v; Włzytcy ktorzi mieczem biją/ od mieczá zgíną [*bibl Matth* 26/22] *ModrzBaz* 78v; Kto prędkí do zawodu/ kto ołzczepem bije/ Abo z łuku tęgiego kto ftrzałámi łzyie. *ModrzBaz* 118; *ArtKanc* E14; *GrabowSet* B4v; Y w bitwie nim przeftaráłzyfz tym Mádiánity Bił fortélem Gedeon: tym też pogróm y ty *WyprPl* C2; *WujNT Apoc* 19/15. *Cf* Zwroty.

Fraza: »bij kto może«: Ale gdy fie kto broni/ tego biy kto może *RejZwierc* 40v.

Zwroty: »bić jako (nieme) bydło, owce« [*szyk zmienny*] (2:1): gonili nieprzyiációły fwe bijác po lefiech iáko nieme bydło *BielKron* 365, 384; Dla ciebie mordy cierpiem/ á twoie niewinné Sługi równie ták biją/ iáko owce inné. *KochPs* 66.

»pachmie bić« = *prawdopodobnie*: *bić sztychem*: *Fodere stimulus*, *Pachmie bić*. *Mqcz* 132c.

»bić sam a sam« = *pojedynkować się*: CI ná trunek to mi wierz wyborni mężowie/ Prędzey cie pić niżli bić łam á łam wyzowie *PaprPan* H3.

»sztychem bić« (2): gdy złámie drzewce w potkániu wnet fie do łzáble rzući/ á zá tarczą czyni/ zá fromotę tho łobie pierwey mieli łztychem bić/ iedno fieczonym obyczáiem *BielSpr* 51; *BielSjem* 26.

Szeregi: »bić i gromić; gromić i bić« (1:1): Męźnie nieprzyiációły bił y frodze gromił. *PaprPan* Dd2; *SkarŻyw* 559.

»bić, (a, i) mordować; mordować, bić« (8:1): Thák iż pothym. Pan rołkázował Moizéfzowi/ áby kazał być á mordować báłwochwálce y wyłtępniki ony *RejAp* 27, 18v; *RejPos* 56, 285; *RejZwierc* 46v, 264v; *CzechRozm* 240v; *KochSz* B4v; *SkarKazSej* 672a.

»bić, siec; siec, bić« (10:2): wfkoczyli Hifzpani do nich ná ich nawę/ fiekli ie/ bili/ y miotáli do wody *BielKron* 460, 398v; *Mącz* 29d; *PaprpPan* B4; Ták ono więkźe woýko do gruntu zgromili/ A drugich bijąc/ fiekąc w ciemnościách gonili *StryjKron* 632, 135, 230, 527, 632, 757, 772; *KmitaSpit* Cv.

»bij(cie) (bij) (a) zabij(cie)« (3): *BielKron* 319v; *BudBib* 2.Reg 13/28; A Polacy gwałtownie wytchnąć im niedáli/ Lecz łpołnie biy/ biy zábiy/ á nieżyw wołáli *StryjKron* 230.

W przeni (18) :

bić kogo, co (5): *RejZwierz* 4v; niewidzieli nieźczczęśni iŝ ie złość ich á ŝłufzna zá nie kazń Páńfka biłá *SkarŻyw* 492; *NiemObr* 65, 165; Dawno moc niepoboźnych ŝam Pan bije z niebá *ZawJeft* 14.

bić na kogo, co (11): *GrzegŚm* 28; Włzyfcy Sektarze y Kácerze ná tego Antykrytá ząwłze bili/ ále nie niewygráli *WujJud* 8, 33v; *SkarJedn* A3; ták ią pokim tu zwámi/ dobrze mi ŝię dzieie: łkoro ŝię łtąd wychyłę/ ŝwieckie trudnoŝi y zábáwy ná mię b[i]ją. *SkarŻyw* 334, 81, 90, 358, 560; *ReszHoz* 138; Táyć łą haeretykowie/ iŝ [...] ná pokoy koŝciołá [...] bić nie przeŝtawáią. *WujNT* 836.

bić czym (3): *CzechRozm* 255; A co więťłza/ bije tego Antychriŝtá pan Chriŝtus duchem vťt twoich/ przez prawđziwe przepowiedanie Ewáneliey ŝwiętey *NiemObr* 65, 165.

Przeni (4) :

a) Sprzeciwiać ŝię, przeczyć (3) :

bić przeciwko komu: cżego nas porządna wiárá nie vczy. A przetoŝ łie z nią nie zgadza: ále przeciwko niey bije. *CzechRozm* 263v.

Zwrot: »bić w łeb [komu]« (2): To tám piłmo biye w łeb temu przełóżeńŝtwu Pyotrowemu. *KromRozm III* M6v, I5v.

b) Przewyźszać (1) : Coŝ czyniŝz buyny łokole/ Dawnoŝ bił miŝtrzá ná łzkole *RejZwierc* [233].

a. O ptakach [na co] (3) : Zátim pocżęli łátác nietoperze tak wieley [!] iáko gołębie/ v kthorych zęby były iáko v człowieká/ a łatáiąc bili ná twarz ludzką *HistAl* H7; Owłzem iák łężna Sowá do kátow łie kryie/ Ná ktorą káŝdy ptałzek/ gdzie iey zářzy/ bije. *HistLan* F4; *SkarŻyw* 334.

3. Zabijać (zwierzyńę), zarzynać; polować; tępić; mactare *Mącz*, Cn; *caedere* Cn (33) : A gdy iuŝ nie miał cżym żyw być Iął łie owiec iteŝ koz bić *BierEz* I3v.

bić co (28): Bo iednoŝ mię tám poŝtáwił/ Będziefz inych ŝiąb doŝyć bił. *BierEz* L3v, N4; *FalZioł* V 62; *RejRozpr* B4 [2 r.]; Rzeŝńicy áby wrzedliwego álbo łkłotego/ y kthorymkolwiek innym obyczáiem niezdrowego bydlá niebili *GroicPorz* f4v; *Leop Ex* 8/26; *RejFig* Cc7v; Izali iem będą bić woły y owce iŝ by ich doŝtáthek mieć mogli? *BibRadz Num* 11/22; *BielKron* 148, 381v, 435; V kthorych zá nąwięťłzą [!] chwáłę bywa poczitano myŝliwŝtwo y yezdectwo álbo v kthorych pierwłzą wziętoŝc ma ten kthory zwierz ŝmieie biye *Mącz* 495d; Thu rozumiey iŝci tám ŝadnych wołow ani ŝadnych ptakow prze cię być [lege: bić] áni gotowác nie będą *RejPos* 240v; *BiałKat* 353v; Bo bijemyć teŝ y wężá/ y wilká/ y pła wćiekłego/ ále s potrzeby á nie z gniewu/ áby to po tym komu inŝzemu nie záŝzkodziło. *RejZwierc* 77, 6; *CzechRozm* 24; Bo łie ŝtał ták nikcżemnym iuŝ dał pokoy boiu/ Tylko Muchy bił łiedzac łkromnie ná pokoiu. *PaprpPan* Gg4; *StryjKron* 677; A ráczéy ŝwierz łeŝny bijeŝz/ Niŝ tńncuiefz *KochSob* 63; *Calep* 444a; *SarnStat* 670; *KmitaSpit* B3v. Cf *Fraza*, *Zwroty*.

Fraza: »jakoby wszy bił«: który po trzydzieści czerwonych złotych ná izańc w wárcaby grác niechciał/ powiedáiąc á co to iest/ wízák/ po ták mále grác/ iákoby wízy bił *GórnDworz* P4v.

Zwroty: »bić (na) ofiarę, ku ofierowaniu« [*szyk zmienny*] (5): I gdy wísyłtkie rzeczy będzie offiárował przed Pánem/ zábije báránka kędy więc biją offiárę zupełną/ to iest na miejscu świętym. *Leop Lev* 14/13; *Immolo* [...] Ofiáruyę/ ná ofiárę biyę. *Mącz* 229b, 203a; *SarnUzn* D3; *WujNT Iac* 5/5.

»bić na rzeź« (2): *LibMal* 1543/67v; *Macto*, *Biyę* ná rzeź. *Mącz* 203a.

Szereg: »rzezać, bić, tłuc«: Ten potym z oną wielką rádością rzezał/ bił/ tłukł ony kozy/ ony bárány/ ony cielętá *RejZwierc* 6.

4. *Uderzać; pulsare Mącz, Cn; applodere, compulsare Mącz (148)*: Wiátry przeciwné mamy/ wełny biją/ máłzty łómią *OrzQuin* A3v; *SkarŻyw* 553; *StryjKron* 72; *KochEpit* A2v; *KochPhaen* 11.

bić co (15): Dziewiątego dnia kamien[ié] tak to tzo było w budowaniu iako ijnńśe ij wísyłtki op[o]ki będą na części złupány/ a jedna drugą bijátz rozłupi ij przywiedzie ku zříczeniu. *OpecŻyw*. 193v; *CzechRozm* 31v. *Cf* »wełnę bić«, »ziemię bić«.

bić na co (3): a drugie trzy tyfiące zrzádził/ aby bili na mury tarany/ a żelaznemi przyprawami rozrzućili. *HistAl* D3; A gdy go ćieleśney požádliwóści ognie paliły/ y márności świeckie/ iáko byftrych rzek wáły nań biły/ zdobywał fię ná ten duchowny rátunek *LatHar* + 3; *WujNT Mar* 4/37.

bić o co (2): *Compulso*, *Bić o co*/ *Brzękác*. *Mącz* 287b. *Cf* »bić głowę o ścianę«.

bić w co (44): *March*¹ A3v; *SienLek* 24; *CzechRozm* 168v, 169; Mářzałkowie lafkámi w ziemię co raz biiąc/ Pořtuchayćie/ pánowie/ Vkálegon mowi. *KochOdpr* C2; *KochPs* 69; *KochMuza* 26; *ReszList* 142; Piafek z wodą fye miéřza: a w poboczne láwy Biје řzturm niebelfieczny *KochPam* 85; *PudlFr* 51; Bo mowiać/ rořtrząláiąc/ wyłufczáiąc/ prawdá fię naydźie/ iáko w krzemień bijąc/ ogień wychodzi. *GórnRozm* F4. *Cf* *Zwroty*.

bić czym (43): *March*¹ A3v; *KrowObr* 100v; *BibRadz Is* 41/7; *BielKron* 45v; *Mącz* 285c; *SienLek* 24; *BudBib Ex* 7/17; Azáfz był Chriřtus włáfnie oną opoką/ którą Moyřelř lafką bił/ á zá vderzenim iego wodá z niey wypłynęła *CzechRozm* 31v; *KochOdpr* C2v; *KochMuza* 26; *SzarzRyt* D3. *Cf* *Zwroty*.

Zwroty: »w bęben, na bębnie bić« [*szyk zmienny*] = *bębnić; tympanizare Mącz, Calep* (17): *LubPs* ff4v; Potym gdy poczęto bić w bębny y w trąby woienne/ Alexander na nię nawałnością vderzył *HistAl* F4; *RejWiz* 74v; Zácnićie pieřń biiąc ná bębnie przy wdźieczney hářfie y przy řkrzypicách. *BudBib Ps* 81/3, *Ps* 68/26; *BielKron* 20v, 31, 328v, 329; *Mącz* 471a; *RejZwierc* 83v; W Zamku grom z dział/ s hakownic ielřcže więcey řrogi Tám k bitwie w bębny biyą/ tám trąbią ná trwogi. *StryjWjaz* C3v; *KochPs* 122; *CzechEp* 191; *KochEpit* A2; *Calep* 1096b; *KmitaSpit* B4v.

»bić w cymbały« = *grać*: Więc mu biyą w cymbały/ á gráią w orgány *RejZwierc* 106.

»czołem bić« [*szyk zmienny*] = *oddawać czeřć przez pokłón, kłaniać się; adorare, apronare Calep* (26): *RejRozpr* I2; *LibLeg* 11/164v; Kárbarz řtygár y wáźnicy/ Wířytko řpráwni vrzędnicy/ Biycie czołem wířytkim řpołu *BielKom* A3v, F4; A ták ia tym przykádem będę Biřkupá Przymyřłkiego/ zá Biřkupá miał/ y řurisdycyey iego czołem bić będę. *OrzList* f3; *RejZwierc* 51v; *BielKron* 174v, 435 [2 r.]; *KwiatKsiąř* N2; *Mącz* 281d, 366a, 431d; řzáblá ořtra przy boku/ to pan: tá rořřtrzygnie/ Kto

Zwroty: »w jeden cel bić«; ale wszyscy przedię w ieden cel przedię biia KochOdpr D3.

»w jedną strunę bić«: Nie Bog iáki przedtym z lámego siebie będący/ z siebie wízytko máiący: [...] iáko błádząc X. K. częłto powtarzáiąc w tę iedną łtrunę bije *CzechEp* 291.

»bić na to« = *wskazywać, podkreślać*: Począł ow dopiero/ tym więczey bić ná tho/ y łpor dzierzec *GórńDworz* T5.

»bić wiatr« = *pracować na próżno* (2): A przetoż ia thák bieżę nie iáko na nie pewną/ thák łzermuię nie iáko wiátr biiąc. *BibRadz* 1.*Cor* 9/26 [*idem*] *WujNT* 1.*Cor* 9/26.

»bić by we zwony« = *szeroko rozgłaszać*: Bo głołne oba Zákony Biyą otym/ by we Zwony *RejKup* z2.

a. O zegarze; sonare Mącz, Cn (10) :

Fraza: »zegar bije« [szyk zmienny] (9): Zegar od pirwłzey godziny do 24. tyle razow bije. *KłosAlg* D2, D2v; *KromRozm II* a3; *RejFig* Bb6v [2 r.]; Quotam sonnit horam, Yáko wiele zegar bił. *Mącz* 344c, 158a; *LatHar* 54, 741.

W przen (1) :

Fraza: »zegar bije«: Słyłz/ mam ia zégar w miéłzku/ który póki biie/ Póty też y gołpodarz/ co go nołi/ piie. *KochFr* 89.

b. O piorunie; fulminare Murm, BartBydg, Mącz (11) :

Fraza: »piorun bije« (7): Fulminat. der dunnerfchlecht. Pyorun byie. *Murm* 16; *BartBydg* 22lb; *RejRozm* 406; Poydę przedłye yákoby nyebacząc/ ábych guzu nyedołtał/ Bo zá takim gromem rad pyorun biye. *KromRozm I* A3; *RejZwierz* 131; Fulminat, Trzáska/ Grzmi/ Piorun biye *Mącz* 139a; *ZawJeft* 10.

Zwroty: »bić gromem« [szyk zmienny] (2): *Mącz* 139a; TRzáłni/ Pánie/ piórunem/ y biy zgóry grómem *PudłFr* 26.

»bić piorunem« (2): *Calag* 134b; Biy piorunem/ pułzczay łwé nieuchronné łtrzały *KochPs* 209.

W przen: [*LatHar* 641 cf część ogólna *W przen*].

c. O gradzie (2) :

Fraza: »bije grad«: Sluchay iáko bije w łciány Z gwałtownym dżdżem grad zmiéłżány *KochPieś* 84.

Zwrot: »gradem bić«: Grandino, [...] Gradem bić. *Mącz* 148c.

d. O sercu; pulsować, uderzać rytmicznie, tętnić; micare, palpitare Cn (9) :

Frazy: »puls, skronie, żyła bije« (8): Komuciem barzo á gęłto żyła bije/ tam krew á kolera panuie. *FalZioł* V 12v, V 12v [2 r.]; *SienLek* 23v, 24v, 33; Wierę wam łłábo puls bije/ Znác że wam wątrobá gniye. *RejZwierz* 235v; mázáć/ témiż wódkámi y łkróni iefli bią. *Oczko* 31.

»serce bije«: W tym iefli ferce bije/ á bárzo łye rozgrzało/ téż ie tak námázáć *Oczko* 31.

e. O zbożu; młócić (4) : Pánie nie plenne zbożyłko/ Bo siłne było złożyłko/ Trzebác dzifia ná korzec bić/ Niżli go przydzie námierzyc. *RejZwierz* 235v.

5. Wbijać, umacniać; pangere Cn (17) :

bić co (12): *March*¹ A3v; *March*³ V2; Gdy bią fundámenty gdy wieże łtáwiáią/ Przyłięgłiby iż wiecznie tu pánowác máią. *RejWiz* 87, 84; ieno przed Vpułtem/ nie biy żadnych Pałów/ ábowiém po Paloch które bywáią [ł] bithé w Vpułtách/ rády łye łtáwy rwą. *Strum* M4v, H2v, K, L2, L3, L3v. Cf *bić co* czym.

bić co czym (2): A łam chłop iako łtandar/ co im pale bią/ A iako go náchylifz/ to go wzyfcy myią. *RejZwierz* 88v; *Strum* K2v.

bić na co (5): iuz niecnotliwe ná łtronę odłóżywfzy/ ktore wiefz/ ćwiertuią/ w kołá wpletáią/ ná pale bią *RejZwierz* 151v. Cf *Zwrot*.

bić pod co (2): *RejWiz* 84; biyże pod óny Przécieśi y Policzki/ Szpóntpale/ zową to po łtároświecku Lemiełze *Strum* L3.

bić w co (3): Kiedy ty klin biyefł wdrewno/ záfłfe fye łtreż tego pewno/ być nyewypadł zdrzewá tego *March*¹ A3v [*idem*] *March*³ V2; *Strum* H2v.

Zwrot: »na tebel, na tobie bić« [szyk zmienny] = *bić na klin* (4): Każe mocno ná teble bić by fie nie chwiało *RejWiz* 84v; *RejZwierz* 143; *RejZwierz* 159v; *Strum* L3v.

6. *Kopać* (o koniu) (6) : *Murm* 38; *BartBydg* 21b; *Calcitrosus*, Który rad biye/ *Kopa Mqcz* 31b, 31b; Biie ten koń/ y káfze *KochOdpr* D2; *Calep* 897a.

7. *Odbijać; retroquere Calep* (2) :

Przysłowie: S ołzułtem á łgarzem łzą fie obchodźić/ Też/ yako gałą tako bią/ bywa mówiono. *Mqcz* 68c.

Zwrot: »w zad bić«: Retroqueo – wząd byę, odbyam. *Calep* 920b.

8. *Strzelać, rzucać, miotać* (8) : *BielSpr* 15; Rochowie frodzy z wież ná woýfko bią/ Káplani z łukow bez przełtánku łzyią. *KochSz* B3.

bić czym (2): drudzy z murow bili kámieńmi y łtrzelbą *BielKron* 315; *BielSpr* 4v.

Zwroty: »z dział bić« (2): *Mqcz* 484b; Z dział też w dwa rzędy w rynku bito ná przemiány *StryjWjaz* C3v.

»z łukow bić«: Ale Grekowie z łukow i z proc przedsię bili. *KochMon* 21.

»bić z proc(e)« [szyk zmienny] (2): Nofili łuk/ bili z proce y práwicą y lewicą/ (łtrzeláli) też łtrzałámi z łuku *BudBib* 1.Par 12/2; *KochMon* 21.

9. *Prasować, odciskać, wytłaczać* (28) : y niechay ma Probiérze/ y fwoie Myńcarze/ którzy bić będą *SarnStat* 340.

Zwroty: »bić księgi« [szyk zmienny] = drukować; imprimere *Cn* (2): o ktorým bią kłięgi/ y piłzą liłty o nim/ iako o złoczyncy iáwnym *OrzList* h4v; IDąc mimo librárią/ Kędy mądré xięgi bią/ Lubimir miedzy tytuły Przeczytał/ bitwá v Huły. *KochFr* 116.

»monetę, myńcę, pieniądze bić« [szyk zmienny] = cudere, ferire, flare, notare, percutere, signare [semper cum obiecto] *Cn* (24): że minnyce niedostatek prze to, iż WKM nie bijesz pieniędzy swych. *Diar* 24; Myńcę bić kazał. *BielKron* 305v, 26; cudere nummos vel argentum, Monetę bić. *Mqcz* 70d; Ferire monetam, Monetę bić. *Mqcz* 121c; Conflare pecuniam, Pieniądze bić. Też zbierác/ zgromádzác fumnę. *Mqcz* 130d; Ex auro denarium signare, Z ziółotá [!] myńce bić. *Mqcz* 392a, 392a; *Górndworz* P3v; Náđ to dopułzczám ci ábyś monetę z włáwnym znákíem dał bić. *BudBib* 1.*Mach* 15/6; *Paprup* 13v; *SarnStat* 405 [2 r.], 406, 408, 409 [4 r.], 886 [2 r.] (13).

»olej bić«: Tá napirwey wymyflilá zonom przácć káđzyel y płotno tkác/ oley bić *BielKron* 23.

10. Wydobywać się, występować nagle, wytryskiwać; odbijać się; eiaculare Cn (17) : w gáiu zás fośnowym Zdróy możny bije *KochJez* B3; Rułzył fię w pole Hetman AS mężny rzeczony [...] Pod nim Cap sześciorogi/ y od iego łzyie/ Dáleko vpátrzony/ kruk mu czarny biie. *KmitaSpit* B.

Fraza: »pot [przez kogo] bije« (3): Góré mi twarz przed włytydem/ á pot przez mię biie *KochFr* 45, 80; A prze wielkość wćifku/ krwawy przezeń pot bił. *LatHar* 520.

a. O świetle (4) : Nápatrzyć fię niemogą: á ono to z łzyie Słońcu rowny: to z łkrzydeł biały promień biie. *WitosłLut* A4; *SzarzRyt* B3v.

Frazy: »blask bije«: Z gołębiem nasliczniefzym/ od którego łzije Málowánéy/ to śrebrny/ to złoty bláfk bije. *KochPs* 97.

»łuna bije«: gdy luná bije ná wfze łthrony od nadobney łklenice *RejZwierc* [121]v.

b. O głosie; dosięgać, wpadać, wzbiąć się (8) :

Zwroty: »bić w nosy«: DZwońże miły Zygmuncie/tymi trzemi głófy/ A niech twoy ohromny brzęk/ biye ludzyom w nofy. *RejZwierz* 105.

»bić w uszy, do uszu« [szyk zmienny] (5): ále bądź pilen łłow Páńłkich/ ktore głóšno biją do wfzu twoich *RejPos* 156, 196, 296v; Bo nowiny niełłycháné/ Bią w wfzy mé łtrołkáné. *GosłCast* 21, 75.

W przen (2) :

Zwrot: »w niebo, w obłoki bić« (2): Alexánder łwych wiekow/ dziwna to rzecz byłá/ Ze iego moc y łławá y w obłoki biłá. *RejZwierz* 41v; *PudłDydo* B2.

11. Wskazywać, biec prosto (2) : Y kiedy obaczyłż że łznurek równo bije/ od dziurki do dziurki/ y zákrywa Rézę/ o tym wiédz/ że iuż pewna wagá *Strum* C9; Cnotá mój kómpás/ który nie wpółnocy/ Ale w pół zbytków bije *KochPieś* 49.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (29) :* ii Zaś dwoie (mowię krotkie) wymáwiáimy iako gdy mowięm kii/ lii/ bii *MurzOrt* B2, Bv, B2v; *Mącz* 29d, 121c, 130b [2 r.], 164a, 236a (13); *Calag* 419a; *Calep* 147a, 215a, 413b, 423b, 499b (11); *JanNKar* E4v [2 r.].

Synonimy: **1.** biczować, chlastać, chlustać, chłostać, chłościć, chwostać, pogębkować, policzkować, poszyjkować, siec, tłuc, uderzać; **2.** gromić, mordować, siec, tłumić, walczyć, zabijać; **3.** rzezać, tłuc, zabijać, polować; **4.** ćwiczyć, poruszać, trącać, uderzać; **b.** grzmieć, trzaskać; **e.** młocić; **6.** kopać; **8.** miotać, rzucać, strzelać; **9.** kować, odciskać, prasować, wytłaczać.

Formacje pochodne: dobić, nabić, obbić, obić, odbić, pobić, podbić, przebić, przybić, rozbić, ubić, wbić, wybić, zabić, zbić; bijać, dobijać, dopobijać, nabijać, naprzybijać, nazabijać, obijać, odbijać, pobijać, podbijać, poprzebijać, poprzybijać, porozbijać, powbijać, powybijać, pozabijać, pozabijać się, przebijać, przybijać, rozbijać, sprzebijać, sprzybijać, ubijać, wbijać, wybijać, wyzabijać, wzbijać, zabijać, zbijać, zobijać, zodbijać; porozbiwać, rozbiwać.

Cf **BICIE, BIJĄCY, BIT**